ZEYD BİN HARİSE (radıyallahü anh)

Eshâb-ı kiramın büyüklerinden ve Peygamber efendimizin azadlı kölesi. Tahminen milâdî 575 yılında doğmuş olup, annesi Su'da binti Salebe'dir. Künyesi oğluna nisbetle "Ebû Üsâme'dir." Yemenli'dir. Yemen'in o zamanki en muhterem kabilesi olan Kudâa kabilesine mensûbtur. Annesi ise Tay kabilesinin bir kolu olan Maanoğullarındandır.

Zeyd bin Harise (radıyallahü anh) çocuk yaşlarında iken annesi Su'da ile birlikte akrabalarını ziyârete gitmişti. Bu sırada başka bir kabilenin baskınına uğradılar. Zeyd'i esîr aldılar. Mekke'ye Sûk-ı Ukâz denilen panayıra getirip satılığa çıkardılar. Hazreti Hatice'nin yeğeni Hâkim bin Hizam, Zeyd'i 400 dirheme satın aldı. Hâkim bin Hizam da, Zeyd bin Hârise'yi halası Hazreti Hatice'ye hediye etti. O da Peygamber efendimize hediyye etti. Peygamber efendimiz (aleyhisselâm), Hazreti Hatice ile evli bulunuyorlardı. Peygamber efendimiz onu derhal âzâd ederek yanında alıkoydu. Zira âzâd olan Zeyd bin Hârise'nin gidecek yeri olmadığı gibi, Resûlullah'dan daha iyi ona bakacak kimsesi de yoktu. O da seve seve Resûlullah'ın yanında kalarak Mûte harbinde şehîd düşene kadar ona hizmet etti.

Zeyd bin Harise (radıyallahü anh), İslâmiyetten önce de, adâlet, insaf, merhamet, insan sevgisi, güler yüzlülük, kerem, cömertlik, ahde vefa (sözünde durma.), emânete riâyet, yardım severlik, fedâkârlık, güvenilirlik, mazlûmu, düşkünü, fakîri koruma, çocuklara sevgi ve muhabbet gösterme, dürüstlük, doğru sözlülük, nezâket, tevâzu, i'tidâl, insanları güzel sûrette idâre etme, cesâret ve şecaat gibi görünür-görünmez, bilinir bilinmez her türlü güzel ahlâkı tamamlamak için yaratılmış, her bakımdan, gelmiş-gelecek bütün yaratılmışlardan üstün olan herkesin i'timâdını kazanarak "(el-emîn) (güvenilir)' ünvanını alan Peygamber efendimizden (aleyhisselâm) gördüğü güzel mu'âmeleden dolayı Resûlullahı (aleyhisselâm), babasından ve anasından daha çok seviyor, yanından hiç ayrılmak istemiyordu.

Anne ve babası oğullarının nereye götürüldüğünü, ne yapıldığını bilmiyorlardı.

Zeyd'in babası Harise, evlad ateşiyle yanıp tutuşuyor, diyar diyar dolaşarak oğlunu arıyordu. Yemen'den çeşitli ülkelere giden akrabalarına ve tanıdıklarına sıkı sıkı tenbîh ederek, oğlu Zeyd'den bir haber getirmelerini istiyor, şiirler söyleyerek, gözyaşı döküyordu. Oğluna olan hasretini dile getiren şiiri aşağıdadır:

Ağladım Zeyd'ime bilmem ne yaptı?
Sağ mı yoksa ona ecel mi çarptı?

Sorma ey gönül beyhude onu!
Bilemezsin mezarı ya ova, ya sarptı.

Zeydim, yavrum! gidenin geri döneceğini bilsem âh!
Senden başkasının dönmesini istemem vallah!

Anarım esince rüzgâr, nerede bir çocuk görsem; onu,
Ve doğarken güneş hatırlatıyor seni her sabah.

Feryad, ciğerparem için binlerce feryâd!
Binerek hayvanıma ararım, hâlim olsa da berbâd.

Ben ve bineğim bilmeyiz ne usanmak ne bıkmak.
İhtimalken oğlum bulunup karşıma çıkmak.

Ne kadar ümid insanı aldatsa da o fânidir nihâyet,
Oğullarım! Kays, Amr, Yezîd, Cebel; Zeydim size emânet.

Neticede, İslâmiyetin gelmesinden bir süre sonra Benî Kelb kabilesinden Kâ'be'yi ziyârete gelenlerden bazıları Hazreti Zeyd'i görerek tanımışlar, Hazreti Zeyd onlara: "Ailemin benim için feryâd figan edeceğini bilirim, şu beyitleri onlara ulaştırın" diyerek aşağıdaki şiiri yazıp vermiştir:

Yanıyor yüreğim uzağım ben yuvamdan
Komşuyum Kâ'be'ye uzaksam da anam-babamdan

Üzüntünüz sakın kalbinizi yakmasın.
Benim için feryadınız arşa değin çıkmasın.

Hamd olsun Mevlâya öyle bir yuvadayım,
Ki gördüğüm şeref ve hayırdan hep duâdayım.

Harise bu haber üzerine çok sevindi. Hemen kardeşi Ka'b ile birlikte yanına fazla miktarda para alarak Mekke'ye geldi. Mekke'ye varınca Peygamberimizin (aleyhisselâm) evini öğrenip huzûrlarına çıktı ve şöyle dedi:

“Ey Kureyş kavminin efendisi, ey Abdülmuttalib’in torunu, ey Benî Hâşim soyunun oğlu, siz Harem-i şerîfin komşususunuz. Misâfirlere ikram, esîrlere ihsân eder, onları esâretten kurtarırsınız. Köleniz bulunan oğlumuzun kurtulması için ne kadar para istersen onu verelim, serbest bırak, ne olur bu dileğimizi geri çevirme!” dedi. Peygamberimiz (aleyhisselâm):

“Zeyd’i çağırıp kendisine durumu bildirelim. O’nu serbest bırakalım. Şayet size gelmeyi tercih ederse sizden herhangi bir para almadan onu alıp götürebilirsiniz. Şayet beni tercih eder, yanımda kalmayı isterse Allah’a yemîn ederim ki, beni tercih edeni kimseye terk etmem, yanımda kalır.”

Harise ve kardeşi, Peygamber efendimizin bu cevâbına çok memnun oldular. “Sen bize çok adâletli ve insaflı davrandın” dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz (aleyhisselâm) Zeyd’i huzûruna çağırarak kendisine: “Bunları tanıyor musun?” “Evet biri babam, diğeri amcamdır.” “Ey Zeyd sen benim kim olduğumu öğrendin, sana olan şefkat ve merhametimi, davranışımı gördün. Bunlar seni almaya gelmişler. O halde ya beni tercih et, yanımda kal veya onları tercih et, git.”

Babası ve amcası artık bizi tercih eder, Zeyd’i alıp götürürüz diye bekliyorlardı. Zeyd:

“Ben hiç kimseyi size tercih etmem. Siz benim hem amcam, hem de babam makamındasınız. Sizin yanınızda kalmak istiyorum” dedi.

Babası ve amcası hayretler içinde şaşırıp kaldılar. Babası, kızarak Zeyd’e; “Yazıklar olsun sana, demek ki, sen köleliği hürriyete, annene, babana ve amcana tercih ediyorsun?” dedi. Zeyd de babasına: “Babacığım ben bu zattan öyle bir şefkat ve muâmele gördüm ki, O’na kimseyi tercih edemem” cevâbını verdi.

Peygamber efendimiz Zeyd’i çok severdi. Kendisine olan bu bağlılığını ve sevgisini görünce onu Kâ’be-i Muazzama’nın duvarında bulunan Hacer-i Esved taşının yanına götürüp oradakilere hitap ederek; “Şahid olunuz Zeyd benim oğlumdur. O bana vâris, ben ona vârisim” buyurdu. Babası ve amcası bu durumu görünce kızgınlıkları geçti. Sevinç içinde memleketlerine döndüler. Eshâb-ı kiram bundan sonra Zeyd’e, Zeyd bin Muhammed (Muhammed’in oğlu Zeyd) demeye başladılar. Bu hadîseler olduğunda henüz İslâmiyet gelmemişti. Daha sonra Allahü teâlânın. Ahzâb sûresinin 5. ve 40. âyetlerindeki: “Evladlarınızı babalarının ismiyle çağırın, böylesi Allah katında daha doğrudur.” “Muhammed aleyhisselâm sizden hiç bir erkeğin (Zeyd gibi) babası değildir” emirleri ile evlad edinmek de kaldırılınca, Hazreti Zeyd babasının ismiyle, yani “Hârise’nin oğlu Zeyd” (Zeyd bin Harise) diye çağrılmaya başlandı.

Zeyd bin Harise (radıyallahü anh) ilk îmân edenlerdendir. Hazreti Hatice, Hazreti Ebû Bekir ve Hazreti Ali’den sonra dördüncü, âzâd olmuş köleler içinde ise ilk müslüman olmakla şereflendi.

Peygamber efendimiz Zeyd’i Mekke’de Ümmü Eymen’le (radıyallahü anha) evlendirdi. Bundan, Eshâbın büyüklerinden Hazreti Üsâme doğdu. Peygamber efendimiz daha sonra kendi halasının kızı Zeyneb binti Cahş’la evlendirdi. Bu evlilikleri kısa sürdü ve ayrıldılar.

Mekke’de iken pek çok eza ve cefâlara ma’rûz kaldı. Peygamberimiz (aleyhisselâm) Tâif halkını İslâmiyete da’vet için Taife gitmişti. Tâifte hiç kimse îmân etmedi. Peygamber efendimiz, Zeyd bin Harise (radıyallahü anh) ile dönerlerken yolda Tâifliler taşa tuttular. Her tarafı kan revân içinde kaldı. Hazreti Zeyd, Peygamberimizi atılan taşlardan korumak için, O’nun önüne, arkasına, sağına soluna geçerek siper oluyordu. Kendisi de bu sûretle bir çok yerinden yaralandı. Hicret izni çıkınca Medine’ye hicret etti. Medine’de, Ensârdan Gülsüm bin Hedm’in evinde misâfir kaldı. Üseyd bin Hâfız’la din kardeşi oldu.

Zeyd bin Harise (radıyallahü anh) Bedr harbinden Mûte harbine kadar Peygamber efendimizin bulunduğu bütün gazvelere katılmıştır. Yalnız Müreysi gazâsında Peygamber efendimiz (aleyhisselâm), Zeyd bin Hârise’yi Medine’de yerine vekîl bıraktığından bulunamadı. Bunun dışında pek çok seriyyelerde de (Peygamber efendimizin katılmadığı savaşlarda) bulunmuş, bir çoğunda kumandanlık ederek, şecaati, kahramanlığı ile örnek olmuştur.

Zeyd (radıyallahü anh) Peygamberimizi (aleyhisselâm) o kadar çok seviyordu ki, canını O’nun yolunda feda etmekten çekinmiyordu. Hatta öz babasına Peygamberimizi (aleyhisselâm) tercih etti. Peygamber efendimiz de, Zeyd’i ve oğlu Üsâme’yi çok severdi. Bir hadîs-i şerîfte: “Bana insanlar arasında en sevimli gelen kişi, Benim ve Allah’ın ihsânına mazhar olan kişidir. Bu zât Zeyd’dir.” buyurmuştur. Allah’ın

ihsânı; müslüman olmasını nasîb etmesi, Peygamberimizin ihsânı ise O'nu hürriyetine kavuşturmasıdır.

Kur'ân-ı kerîmde Eshâb-ı kiram içinde Zeyd'den (radıyallahü anh) başka hiçbir kimsenin ismi açıkça zikredilmedi. Sadece Zeyd'in ismi geçmektedir. Bu, O'nun için büyük şeref olmuştur.

Hazreti Zeyd, hicretin sekizinci yılında (m. 629) Şam bölgesinde "Mûte"de şehîd olmuştur. Esasen kendisi bu savaş için hazırlanan ordunun kumandanı idi. Bu muharebede üçbin İslâm askeri, yüzbinden çok Rum ordusu ile savaşmıştı.

Peygamberimiz Mûte savaşı için orduyu hazırladıklarında: "Ordunun kumandanı Zeyd'dir. O şehîd olursa yerine Ca'fer, o da şehîd olursa Abdullah bin Revâhâ kumandan olsun" buyurdular. Gerçekten bunların üçü de peş peşe bu savaşta şehâdet şerbetini içerek şehîdlik mertebesine yükselmişlerdir.

Sahih-i Buhârîde ifade edilen rivâyette, bu olay şöyle anlatılıyor:

Resûlullah (aleyhisselâm) efendimiz Mûte'ye orduyu gönderdikten epey sonra bir gün minberde konuşma yapıyorlardı. Birden bire efendimizin gözlerinden yaşlar boşanmaya başlamış ve konuşmalarını keserek: "İşte Zeyd şehîd oldu! Bayrağı Ca'fer aldı. O da şehîd oldu. Bayrağı Abdullah aldı. O da şehîd oldu. Şimdi bayrağı Hâlid bin Velîd aldı. Cenâb-ı Hak zaferi Hâlid'e müyesser kıldı." buyurdular.

Hazreti Zeyd'in kumandan olduğu bu savaşta, ondan sonra kumandan olarak şehîd edilen Ca'fer-i Tayyar (radıyallahü anh) Hazreti Ali'nin kardeşidir. Savaş sırasında iki kolu birden kesilmişti. Onun hakkında Peygamber efendimiz: "Cenab-ı Hak Ca'fer'e kesilen kollarının yerine iki kanad ihsân buyurdu. Cennette meleklerle birlikte uçtuğunu Rabbim bana gösterdi." buyurdular. Bu sebeple vefâtından sonra kendisi "Uçan Ca'fer" mânâsına gelmek üzere "Ca'fer-i Tayyar" lakâbıyle anılmıştır.

Hazreti Zeyd'in Mûte savaşında öldürülmesinin intikamını oğlu Üsâme almıştır. Bir süre sonra bu defa mübârek şehîdin oğlu Üsâme kumandasında bir ordu daha hazırlandı, fakat Resûlullah efendimizin hayatının son günlerine rastlaması yüzünden onları uğurlayamadı. Daha sonra bu ordu Hazreti Ebû Bekir tarafından Şam üzerine gönderilmiştir.

Zeyd, beyaz, güzel idi. Üsâme ise esmer idi. Çünkü Ümmî Eymen Resûlullaha (aleyhisselâm) annesinden kalan habeşli bir câriye idi. O'nun fazîleti hakkında Peygamber efendimiz buyurdu ki:

"Zeyd bana kavmimin en sevgilisidir."

"Cennete baktım. Bir de gördüm ki, Cennet narlarının her biri deve derisinden yapılmış, şişirilen tulum gibi, kuşları, büyük develer gibi iri. Bunların arasındaki bir gence gözüm ilişti. "Sen kimsin?" diye sordum. O da, Zeyd bin Harise olduğunu söyledi. Sonra baktım ki, Cennette gözlerin görmediği kulakların duymadığı, hatır ve hayâle gelmeyen şeyler vardır."

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

1) Tabakât-ı İbni Sa'd, cild-3, sh. 40

2) El-İsâbe, cild-1, sh. 563

3) El-A'lâm, cild-4, sh. 57

4) Mevâhib-i Ledünniyye, cild-1, sh. 134

5) Tam İlmihâl Se'âdet-i Ebediyye, sh. 1087

6) Eshâb-ı Kirâm, sh. 403